

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:17

om verksamheten inom Europarådet, m.m.



UU
1987/88:17

I föreliggande betänkande behandlas *dels* redogörelse 1987/88:12 beträffande verksamheten i Europarådets parlamentariska församling samt skrivelse 1987/88:15 om verksamheten i Europarådets ministerkommitté, *dels* motion 1986/87:U508 om åtgärder mot den turkiska regimen samt motion 1986/87:U517 om en demokratisk utveckling i Turkiet.

Redogörelserna

Med redogörelse 1987/88:12, daterad den 8 oktober 1987, har den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling överlämnat berättelse rörande församlingsmötena under tiden april 1986–januari 1987 (38:e sessionen).

Med skrivelse 1987/88:15, daterad den 22 oktober 1987, har regeringen överlämnat redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1986.

Bakgrund till redogörelserna

Parlamentariska församlingens 38:e session har på sedvanligt sätt varit uppdelad i tre plenarmöten, vilka hållits i Strasbourg. En s.k. minisession ägde rum i Istanbul den 30 juni–3 juli 1986. Formellt utgjordes detta möte av ett sammanträde med det ständiga utskottet som agerade på den parlamentariska församlingens vägnar.

Vid inledningen av församlingens 38:e session ifrågasattes de cypriotiska fullmakterna och hänsköts till utskottet för procedurfrågor. Resultatet blev slutligen att församlingen först vid januarimötet 1987 accepterade att godkänna de cypriotiska fullmakterna för det då pågående mötet trots att delegationen inte var fulltalig genom att landets turkiska befolkningsgrupp ej var representerad.

Vad gäller de politiska frågorna har bl. a. situationen och utvecklingen i medlemslandet Turkiet ägnats betydande uppmärksamhet. Denna fråga berörs närmare längre fram i betänkandet i anslutning till behandlingen av motionerna U508 och U517 om Turkiet.

Andra frågor som behandlades av församlingen gällde Libyen med anledning av den amerikanska bombningen av libyska städer, internationell terrorism, Iran–Irak-konflikten och situationen i Libanon.

Församlingen behandlade även det europeiska samarbetet mot bakgrund av det ökade antalet medlemsländer i EG och de konsekvenser detta kan få

för Europarådet. I detta sammanhang debatterades även den s.k. Colombo-kommissionens slutrapport om formerna för det framtida europeiska samarbetet inkluderande även relationerna till Östeuropa.

Församlingen behandlade även de baltiska folkens situation och läget för den tyska etniska minoriteten i Sovjetunionen.

Förutom det politiska området har församlingens arbete berört alla de sektorer som täcks av dess fjorton utskott. Sålunda har bl.a. diskuterats skuldkrisen för utvecklingsländerna och på sedvanligt sätt OECD:s verksamhet. Vidare har behandlats Europarådets sociala stadga, vapenvägran av etiska skäl och internationell brottslighet. Asyl för flyktingar och rasmötsättningar är andra ämnen som också debatterats av församlingen.

Ministerkommittén har under 1986 hållit två möten, medan ställföreträdarna samlats elva gånger. På kommitténs dagordning har bl.a. stått samarbetet mellan Europarådet och EG, Stockholmskonferensen, öst-väst-relationerna och kampen mot den internationella terrorismen.

Sex fackministerkonferenser anordnades under 1986: en i Madrid om arbetsmarknadsfrågor, en i Strasbourg om jämställdhet mellan kvinnor och män, en justitieministerkonferens i Oslo, en konferens i Dublin om idrottsfrågor, en civilministerkonferens i Salzburg samt en konferens i Wien om massmediafrågor.

Under ministerkommittén har liksom tidigare år verksamheten bedrivits i skilda kommittéer och expertgrupper rörande mänskliga rättigheter, sociala frågor, arbetsmarknadsfrågor, utbildning, kultur, idrott, ungdomsfrågor, hälsovård, miljöfrågor, regional planering, kommunala frågor samt rättsfrågor.

Vad gäller mänskliga rättigheter har bl.a. färdigställts ett förslag till en europeisk konvention till förebyggande av tortyr. Förslaget innebär att en särskild kommission inrättas med uppgift att granska förhållanden på fängelser, polisstationer, häkten, mentalsjukhus och andra platser där människor är berövade sin frihet.

Styrkommittén för mänskliga rättigheter har under året antagit och till ministerkommittén överlämnat ett förslag till rekommendation om gemensamma riktlinjer rörande vapenfri tjänstgöring.

Från det sociala området kan nämnas att ministerkommittén antagit tre rekommendationer som berör det sociala trygghetsområdet, nämligen om skydd av persondata som används inom socialförsäkringen, om användande av standardformulär för att lämna sjukvårdsförmåner till personer som tillfälligt vistas utomlands samt om att utsträcka rätten till sjukvårdsförmåner till hela befolkningen.

Under året avhölls den femte europeiska idrottsministerkonferensen i Dublin. Konferensens dominerande tema blev på svenskt initiativ apartheid i idrotten.

Under styrkommittén för juridiskt samarbete pågår utredningsarbete på en rad områden för att uppnå ökad rättslikhet mellan Europarådets länder. Bland de ämnen som utretts under 1986 kan nämnas fosterfamiljefrågor, vissa dataskyddsfrågor, allmänhetens deltagande i administrativa förfaranden som rör ett stort antal enskilda personer, konkursrättsliga frågor och arbetsmöjligheter för medlemmar i diplomatfamiljer.

Styrkommittén för massmediafrågor ansvarade för genomförandet av Europarådets första ministerkonferens om massmediapolitik. Konferensens viktigare beslut var att anmoda styrkommittén att skyndsamt söka utarbeta bindande juridiska instrument för gränsöverskridande programsändningar i Europa. Sverige har inbjudit Europarådet att hålla den andra ministerkonferensen om europeisk massmediapolitik i vårt land. Konferensen kommer att äga rum i november 1988.

Europarådets arbete efter februari 1987

Församlingens 39:e session inleddes i maj 1987. Vid detta tillfälle ifrågasattes både de cypriotiska och de turkiska fullmakterna.

På rekommendation av procedurkommittén godkände församlingen emellertid efter debatt de båda delegationernas fullmakter.

Bland ärenden som i övrigt diskuterades i maj kan nämnas öst-väst-förbindelserna, flyktingar och saknade personer på Cypern och flyktingar i och från Latinamerika. Under majsessionen avgav Turkiets utrikesminister Vahit Halefoglu i egenskap av ministerkommitténs ordförande sedvanlig redogörelse inför församlingen om verksamheten. I samband härmed besvarade utrikesministern även ett antal frågor rörande mänskliga rättigheter, fackföreningar och demokrati i Turkiet.

Vid mötet i oktober uppmärksammades ånyo det franska beslutet om visumtvång för icke EG-medborgare. Församlingen debatterade ett förslag till direktiv om att flytta församlingsmötena från Strasbourg till Luxemburg. Efter ett ändringsförslag antog församlingen ett direktiv som gav församlingens byrå i uppdrag att överväga den framtida mötesplatsen om inte det franska viseringskravet hävs till nästa möte med församlingen den 25 januari 1988.

Övriga frågor som debatterades vid oktobermötet var kärnkraftsolyckor, utnyttjande av barn, vetenskapligt samarbete, EFTA och OECD samt audiovisuella media.

Ministerkommittén har hittills under året hållit ett möte. Det andra mötet äger rum den 25–26 november 1987. Ministerkommittén diskuterade öst-väst-förbindelserna med tyngdpunkt på utvecklingen i Sovjetunionen, nedrustningsförhandlingarna och ESK-mötet i Wien. I fråga om Europarådets arbete diskuterades åtgärder för att genomföra förslagen från den s.k. Colombokommissionen och för att utveckla samarbetet med EG.

Motionerna

I motion 1986/87:U508 av Lars Werner m.fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till en ny anmälan mot Turkiet för brott mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna inför Europakonventionen,
2. att riksdagen hos regeringen hemställer att Turkiets förtryck av kurderna tas upp i särskild ordning i Europarådet,
3. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att begränsa kontakterna och utbytet inom skilda områden med Turkiet så länge den nuvarande regimen har makten i landet.

I motion 1986/87:U517 av Lahja Exner m.fl. (s) sägs att Sverige tillsammans med andra länder måste skärpa sin hållning mot den turkiska regeringen. Den uppgörelse som träffades med Turkiet för ett år sedan har hittills inte lett till avsedda resultat. Det bör övervägas att återigen göra en anmälan mot Turkiet inför Europakommissionen. Det kan inte godtas att det inom Europarådets ram finns en dubbelstandard i fråga om demokrati och respekten för mänskliga rättigheter. Varje land har en plikt att tillse att överträdelser och kränkningar av stadga och konvention i annat land upphör. Turkiet kan i längden inte vara medlem i Europarådet, om landet inte uppfyller villkoren för medlemskap, heter det i motionen.

UU 1987/88:17

Bakgrund till motionerna

Frågan om Turkiet och Europarådet har tidigare flera gånger behandlats av utskottet, senast i betänkande UU 1986/87:8. I detta konstaterades bl.a. att Sverige spelat en särskilt aktiv roll vad gäller att kritiskt granska utvecklingen i Turkiet i fråga om mänskliga rättigheter. Även om utskottet noterade att förbättringar skett i detta hänseende konstaterade utskottet att ännu mycket återstår innan Turkiet kan kallas en fullvärdig demokrati. Den beskrivningen är fortfarande giltig, även om vissa steg tagits i demokratisk riktning i Turkiet under 1987.

Situationen i Turkiet har länge varit föremål för en kritisk granskning och debatt i Europarådet.

Den 23 december 1986 avkunnade en militärdomstol i första instans dom i den sedan fem år pågående rättegången mot den fackliga centralorganisationen DISK, dess anslutna förbund och ledare, varvid 264 fackliga ledare dömdes till mellan ett och tio års fängelse. Med ett par smärre undantag förklarades organisationerna upplösta. Domen har överklagats, och det kommer sannolikt att ta ytterligare flera år innan något slutligt utslag föreligger i högsta instans. Samtliga åtalade är på fri fot.

Frågan om de fackliga rättigheterna i Turkiet var föremål för en hearing som juridiska utskottet i Europarådets parlamentariska församling genomförde i Paris den 7 september 1987. I mötet deltog representanter för turkiska och internationella fackliga organisationer, ILO, turkiska parlamentariker och arbetsgivarföreträdare.

De internationella fackliga organisationerna riktade stark kritik mot bristen på fackliga rättigheter i Turkiet.

Amnesty International har vänt sig till de turkiska myndigheterna med kritik mot att samvetsfångar fortfarande hålls fängslade, att fångar torterats och misshandlats. Organisationen har undersökt hur militärdomstolar genomfört rättegångar mot politiska fångar och funnit att förfarandena inte uppfyllt internationella normer för korrekt rättegång.

Ett antal politiska ledare, bland dem de f.d. premiärministrarna Ecevit och Demirel, har vid olika domstolar i Turkiet åtalats för brott mot det av militären instiftade tioåriga förbudet för dem att delta i det politiska livet. Bannlysningen av dessa politiker hävdades efter en folkomröstning den 6 september 1987. Parlamentsval har utlysts till den 29 november 1987.

Den 16 november 1987 återvände generalsekreterarna för Turkiets kom-

ministiska parti, Haydar Kutlu, och för Turkiets arbetarparti, Nihat Sargin, till Ankara. De åtföljdes av parlamentariker och journalister från Europa. Vid ankomsten arresterades de båda turkiska politikerna och fördes till polisstationen. Frågan har förts upp till Europarådet av de socialistiska och kommunistiska grupperna där, vilka också begärt att Kutlu och Sargin skall frigges.

Kurdernas situation har varit föremål för utskottets behandling under en följd av år. En utförlig beskrivning av det kurdiska folkets situation och geografiska belägenhet har givits under tidigare behandlingar av frågan, och utskottet får hänvisa till dessa (UU 1982/83:4, UU 1983/84:123, UU 1985/86:2 och UU 1987/88:4).

Oroligheterna i gränstrakterna i sydöstra delen av Turkiet, som bl.a. befolkas av kurder, pågår alltså. I början av 1987 dödades 14 turkiska bybor vid ett brutalt överfall i närheten av gränsen till Irak. Turkiska flygvapnet svarade med massiva bombanfall mot vad som uppgavs vara kurdiska baser och förråd på andra sidan gränsen. Detta följdes i sin tur av ett nytt överfall mot en turkisk by, denna gång nära gränsen till Syrien, varvid åtta bybor, däribland flera barn, dödades. Det är uppenbar fara för en eskalering av våldet. Den 19 juli 1987 hävdades den återstående militära undantagslagstiftningen efter att ha varit i kraft sedan december 1978, då den infördes i 13 av Turkiets 67 provinser av regeringen Ecevit. Civila undantagslagar kvarstår i nio provinser.

Det förfarande som inleddes år 1982 genom att Sverige tillsammans med Danmark, Frankrike, Nederländerna och Norge anmälde Turkiet inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna avslutades med den slutrapport som framlades den 30 januari 1987. I enlighet med vad som stadgades i förlikningen skulle rapporten, som framför allt redogör för de åtgärder den turkiska regeringen vidtagit för att se till att tortyr inte förekommer i landet, inte offentliggöras. Sverige har inga invändningar mot att dokumentet publiceras, men detta förutsätter att övriga berörda parter är införstådda.

Proceduren inför kommissionen har sannolikt bidragit till att påskynda den demokratiska utvecklingen i Turkiet.

Den 28 januari 1987 meddelade Turkiet Europarådets generalsekreterare att Turkiet beslutat medge individuell klagorätt till den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter. Turkiet gjorde emellertid vissa förbehåll, vilkas närmare innebörd nu kommer att studeras av Europarådets organ. Ett steg för att förbättra skyddet av de mänskliga rättigheterna har därmed emellertid tagits av Turkiet.

Ett ytterligare steg blir de parlamentsval som skall äga rum den 29 november 1987. Det nuvarande parlamentet valdes inte i demokratisk ordning, eftersom inte alla politiska krafter tilläts delta. Ett fritt valt parlament med deltagande av samtliga politiska krafter är en förutsättning för att landet skall kunna betecknas som en parlamentarisk demokrati.

Redogörelserna

Utskottet har tagit del av den svenska Europarådsdelegationens och regeringens berättelser och konstaterar med tillfredsställelse att Europarådet behandlat en rad frågor av central politisk, ekonomisk, social, kulturell och rättslig betydelse.

Arbetet till skydd för de mänskliga rättigheterna bör även framdeles ges hög prioritet. Vad gäller situationen i Turkiet finner utskottet det angeläget att Europarådet även framgent noga följer utvecklingen av landets återgång till demokratiskt styre liksom läget rörande de mänskliga rättigheterna.

Utskottet följer med intresse det pågående arbetet att skapa bättre och effektivare samarbete med EG på ett sådant sätt att dubbelarbete undviks. Utskottet finner det angeläget att i det sammanhanget understryka att samarbetet bör utformas på ett sådant sätt att Europarådets identitet och särprägel bibehålls.

Utskottet har därutöver ingen kommentar till berättelserna utan föreslår att de läggs till handlingarna.

Motionerna

Av redogörelsen ovan och av utskottets tidigare betänkanden har framgått att Sverige spelat en särskilt aktiv roll när det gäller att kritiskt granska utvecklingen i Turkiet i fråga om mänskliga rättigheter. Utrikesministern uttalade den 23 mars 1987 i ett svar på interpellation 1986/87:187 om den politiska utvecklingen i Turkiet:

Det är regeringens avsikt att även fortsättningsvis noga följa utvecklingen i Turkiet och utnyttja de möjligheter som ges i Europarådets organ, den internationella arbetsorganisationen ILO och andra fora för att söka bidra till att hålla demokratiseringsprocessen levande.

Utskottet utgår från att även den svenska parlamentarikerdelegationen vid Europarådet fortsättningsvis kommer att bevaka utvecklingen i Turkiet noga. Det återstår ännu mycket innan Turkiet kan kallas en fullvärdig demokrati. Det har emellertid skett förbättringar med avseende på mänskliga rättigheter såsom Turkiets erkännande av Europarådets kommissions för mänskliga rättigheter behörighet att pröva individuella fall, kampen mot tortyr och misshandel, upphävandet av den militära undantagslagstiftningen och de politiska bannlysningarna och det förestående valet till parlamentet.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att något nytt initiativ av regeringen nu inte är meningsfullt.

Yrkande 1 i motion U508 och motion U517 avstyrks därmed.

Det är den turkiska regeringens uppgift att skapa sådana förhållanden i de östra delarna av landet att de olika etniska grupperna kan leva i fred, få del av den ekonomiska utvecklingen och bibehålla sina språk och kulturella särdrag.

Från svensk sida har vi fördömt alla former av terrorism. Vår uppfattning är att terrorism bör bekämpas med politiska och polisiära medel och inte med

krigshandlingar. Utskottet tar därför avstånd såväl från terroristdåden mot civilbefolkningen som från Turkiets militära aktioner som inte kan anses förenliga med folkrättens principer. Bombningarna leder bara till att våldet trappas upp ytterligare.

Såsom utskottet redan tidigare yttrat (UU 1985/86:2 och UU 1987/88:4) är Europarådet inte primärt forum för frågor rörande kurdernas situation och rättigheter, eftersom Turkiet endast är ett av de länder som har en kurdisk minoritet. Det borde trots detta vara möjligt att i Europarådet behandla frågan om kurdernas situation.

Utskottet har med tillfredsställelse noterat Turkiets förklaring från januari i år om att landet nu erkänner kommissionens behörighet att pröva enskilda klagomål enligt Europakonventionens artikel 25. Härmed öppnas eventuellt även möjligheter för kurder att få sina klagomål behandlade av europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter.

Utskottet anser dock att regeringen bör fortsätta att bevaka det kurdiska folkets situation för att, så snart tillfälle ges, undersöka möjligheterna att ta upp frågan i lämpligt forum.

Yrkande 2 i motion U508 får därmed anses besvarat.

I motion U508 föreslås också att Sverige bör begränsa kontakterna med Turkiet så länge den nuvarande regimen har makten i landet.

Utskottet vill med anledning härav framhålla att det står fast vid sitt påpekande förra året i betänkande UU 1986/87:8, att det inte är svensk praxis att med regeringsbeslut begränsa politiska, ekonomiska och andra kontakter med ett land i syfte att markera en viss uppfattning om förhållandena i landet.

Yrkande 3 i motion U508 avstyrks därmed.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motion 1986/87:U508 yrkande 1 och motion 1986/87:U517,
2. att riksdagen förklarar motion 1986/87:U508 yrkande 2, besvarat med vad utskottet anför,
3. att riksdagen avslår motion 1986/87:U508 yrkande 3,
4. att riksdagen lägger till handlingarna
 - a) redogörelsen 1987/88:12 från svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden april 1986–januari 1987 (38:e sessionen),
 - b) regeringens skrivelse 1987/88:15 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1986.

Stockholm den 26 november 1987

På utrikesutskottets vägnar

Gunnel Jonäng

Närvarande: Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Axel Andersson (s), Maj-Lis Lööw (s), Anita Bräkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Rune Ångström (fp), Gunnar Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Bertil Måbrink (vpk), Maj Britt Theorin (s), Maria Leissner (fp) och Karin Söder (c).

UU 1987/88:17